

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНИЙ
БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра глобальної економіки**

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для семінарських занять та самостійної роботи студентів
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної (заочної) форми навчання за спеціальністю 051
Економіка

Харків – 2024

Міністерство освіти і науки України

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічних відносин та фінансів
Кафедра Глобальної економіки

Ткаченко С.Є., Шибасєва Н.В.

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Методичні вказівки
для семінарських занять та самостійної роботи студентів
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної (заочної) форми навчання за спеціальністю 051 Економіка

Затверджено
рішенням методичної ради
факультету економічних
відносин та фінансів
протокол №__ від ____ 2024р.

Харків
2024

УДК 330.8
I-89

Схвалено
на засіданні кафедри глобальної економіки
(протокол № 1 від 28 серпня 2024 р.)

Рецензенти:

Шкодін І. В., д.е.н., проф., проф. кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна;

Власенко Т.А., д.е.н., проф., завідувачка кафедри економіки підприємства та організації бізнесу Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

I – 89 Історія економіки та економічної думки: методичні вказівки для семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної (заочної) форми навчання за спеціальністю 051 «Економіка»/ укладачі: С.Є. Ткаченко, Н.В. Шибаєва; ДБТУ. - Харків, 2024. - 59 с.

У методичних вказівках викладено структуру курсу за темами, питання для обговорення, тести для перевірки отриманих знань, рекомендовані джерела інформації.

УДК 330.8

Відповідальний за випуск: Т.О. Бабан, кандидат економічних наук, доцент

© Ткаченко С.Є.,
Шибаєва Н.В., 2024
© ДБТУ, 2024

ЗМІСТ

Тема 1. Предмет та метод історії економіки та економічної думки.....	5
Тема 2. Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій.....	12
Тема 3. Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.).....	15
Тема 4. Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V – XV ст.).	19
Тема 5. Формування передумов ринкової економіки в країнах Західної Європи (XVI - перша половина XVII ст.).....	22
Тема 6. Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII - перша половина XIX ст.).....	27
Тема 7. Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX – початок XX ст.).....	32
Тема 8. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.).....	35
Тема 9. Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина XX ст.).....	38
Тема 10. Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом НТР (друга половина XX ст.).....	44
Тема 11. Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX - поч. XXI ст.).....	47
Тема 12. Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці.....	50
Тема 13. Формування основ ринкового господарства в Україні (90-ті р. XX ст. - поч. XXI ст.).....	54
Рекомендовані джерела інформації.....	57

Вступ

Творче оволодіння економічною наукою передбачає ґрунтовне знання історії господарської діяльності народів різних країн у той чи інший період соціально-економічного розвитку, а також пізнавального досвіду минулих поколінь із дослідження суспільних проблем, який здійснює суттєвий вплив на формування сучасної теорії та політики. Цим пояснюється роль, яку відіграє дисципліна „Історія економіки та економічної думки” в навчальному процесі при підготовці висококваліфікованих спеціалістів з економіки, для яких бути освіченою людиною є об’єктивною необхідністю та природною потребою, одним із засобів орієнтування у часі і просторі.

Отже, історія економіки та економічної думки – це та наука, яка поряд з політичною економією формує фундамент економічного мислення, закладає навички систематизації оцінок головних економічних подій, бо неможливо зрозуміти сьогодення і передбачити майбутнє, не знаючи минулого. Глибоке вивчення цієї дисципліни дозволяє акумулювати господарський досвід, пізнати випробувані часом не тільки теоретичні положення, але й методологічні підходи дослідження, практичні рекомендації і можливі варіанти здійснення соціально-економічної політики.

Зміст курсу історії економіки та економічної думки потребує більш ефективних методів активізації пізнавальної діяльності студентів. У зв’язку з цим особлива роль відводиться індивідуальній роботі студента, виконання якої спрямоване на поглиблення знань, підтримку постійного інтересу до предмету, шляхом самостійного синтезування отриманої нової інформації, реалізації знань і вивчення програми.

Головна мета семінарських занять – засвоєння студентами найважливіших тем курсу, формування та розвиток навичок економічного мислення. Це досягається в процесі підготовки студентів до занять і під час дискусій при обговоренні питань. Підготовка до семінарських занять дає навички самостійної роботи

над науковою літературою, а самі заняття – вміння логічно і грамотно викладати набуті знання.

Метою дисципліни «Історія економіки та економічної думки» є надання здобувачам ґрунтовних знань про формування знання про історичний розвиток господарств та економічної думки провідних країн світу для розуміння генезису та закономірностей функціонування економічних систем.

Завдання вивчення дисципліни полягають у наданні студентам необхідних теоретичних знань з «Історії економіки та економічної думки», а саме на методологічних засадах цивілізаційної парадигми розвитку суспільства сформувати сучасне економічне мислення та світогляд студентів, забезпечити засвоєння ними знань і методів історичного аналізу економічних процесів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес становлення і розвитку господарства в різних історико-політичних, етнокультурних, теологічних, природно-кліматичних умовах розвитку, а також економічних поглядів, ідей, течій і шкіл, що дає можливість формування економічних систем та теоретичних концепцій.

Базовими дисциплінами для успішного засвоєння програмного матеріалу дисципліни є *Історія української державності та громадянське суспільство, Економічна теорія та Сталий розвиток*.

Дисципліна формує **загальні компетентності** (ступеня бакалавра):

✓ здатність усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку;

✓ здатність зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

✓ здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Дані методичні рекомендації включають в себе: плани семінарських занять, питання для обговорення, тести для самоконтролю, а також методичні рекомендації для самостійної роботи студентів.

В методичних рекомендаціях представлено перелік наукових джерел, ознайомлення з якими дозволить поглибити знання за темами дисципліни.

Тема 1 Предмет і метод історії економіки та економічної думки

1. Історія економіки та економічної думки в системі економічних наук. Предмет і завдання курсу.
2. Методи історико-економічного аналізу.
3. Періодизація економічного розвитку.

Питання для обговорення

1. Які напрями економічної науки поєднує курс історії економіки та економічної думки?
2. Визначте предмет та задачі курсу історії економіки та економічної думки.
3. Чому при вивченні курсу історії економіки та економічної думки необхідно дотримуватися принципів невиключеності та спадковості?
4. У чому полягає сучасна методологічна основа дослідження економічних явищ та процесів?
5. Які методи використовує історія економіки та економічної думки при дослідженні господарського життя, формування та розвитку економічних поглядів?
6. У чому полягає сутність історичного метода?
7. Які методи, що використовує історія економіки та економічної думки, слід віднести до новітніх?
8. Які підходи існують до періодизації історії економіки?
9. Визначте, що становить основу періодизації історії економіки У. Ростоу, К. Маркса, А. Тойнбі.
10. Наведіть аргументи «за» та «проти» теорій історичного круговороту. Чи можливе застосування цих теорій у сучасних умовах?

Тести для самоконтролю

1. Історія економіки як самостійна наука виникла у:
 - а) ХІІІст;
 - б) ХХст.;

в) XIXст.;

г) XXI ст.

2. Предметом історії економіки є:

а) моделювання економічних систем;

б) виникнення та розвиток політичних течій, об'єднань, партій;

в) господарське життя різних країн у різні історичні епохи;

г) подробиці особистого життя видатних вчених.

3. Історія економіки може досліджувати:

а) господарське життя в цілому;

б) історію промисловості, історію сільського господарства;

в) типи, форми господарства, економічну політику держави, зміни в розміщенні продуктивних сил;

г) всі відповіді вірні.

4. Предметом історії економічної думки є:

а) критичний аналіз економічних поглядів минулого;

б) відокремлення найбільш актуальних економічних теорій;

в) порівняння існуючих економічних поглядів із поглядами минулого;

г) процес виникнення, розвитку, зміни економічних поглядів та їх теоретичних узагальнень на різних етапах еволюції суспільства.

5. Предметом курсу історії економіки та економічної думки є:

а) систематизація економічних теорій;

б) відповідність між господарським життям та його науковим відбиттям;

в) еволюція господарського життя людського суспільства і його наукове відбиття в різних економічних теоріях;

г) прикладне застосування економічної теорії.

6. Діалектико-матеріалістичний метод, розглядає суспільно-економічний розвиток як:

а) природньо-історичний процес, що визначається об'єктивними закономірностями, при цьому враховується дія суб'єктивного фактора;

б) такий, що визначають людська душа й розум, відповідно розвиток економіки, вторинний, похідний від духу;

в) стихійне явище, що не підлягає закономірностям;

г) впорядковану сукупність послідовних дій.

7. Що становить основу періодизації у концепції стадій економічного зростання У. Ростоу:

а) відповідність між рівнем розвитку продуктивних сил та виробничих відносин;

б) технологічні інновації, швидкість економічного зростання, зміни у структурі виробництва ;

в) «провідна ланка» в економіці;

г) шляхи сполучення, що пов'язують окремі племена та народи.

8. Що становить основу періодизації теорії зміни суспільно економічних формацій К. Маркса:

а) відповідність між рівнем розвитку продуктивних сил та виробничих відносин;

б) технологічні інновації, швидкість економічного зростання, зміни у структурі виробництва ;

в) «провідна ланка» в економіці;

г) шляхи сполучення, що пов'язують окремі племена та народи.

9. Що становить основу періодизації економічної історії Дж. Тойнбі:

а) відповідність між рівнем розвитку продуктивних сил та виробничих відносин;

б) релігія та форма її організації; територіальна ознака, ступінь далекості від того місця, де дане суспільство спочатку виникло;

в) «провідна ланка» в економіці;

г) шляхи сполучення, що пов'язують окремі племена та народи.

10. Які цивілізації, на думку Дж. Тойнбі, є великими:

- а) ті що досягають розквіту;
- б) ті що є специфічними;
- в) ті що існують зі стародавності до наших днів;
- г) критерій невизначений.

Тема 2 Господарство первісного суспільства та його еволюція на етапі ранніх цивілізацій

1. Основні етапи розвитку, риси, особливості.
2. Господарство епохи палеоліту й мезоліту.
3. Неолітична революція.
4. Азіатська модель економічного розвитку.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте основні етапи та особливості еволюції первісного суспільства.
2. Як називають найдавніших та древніх людей часів палеоліту.
3. Які події вплинули на зміну господарського життя людей у мезоліті та у чому полягали ці зміни?
4. У чому сутність неолітичної революції?
5. Що являють собою перший та другий суспільний поділ праці?
6. Коли і де виникли перші держави? Назвіть економічні основи виникнення перших держав.
7. Який тип рабства був розповсюджений у державах Стародавнього Сходу?
8. Чому праця рабів широко не використовувалася у сільському господарстві та на суспільних роботах?
9. Що становило основу економіки держав Стародавнього Сходу?
10. Які науки розвивалися на Стародавньому Сході?

Тести для самоконтролю

1. Кам'яне століття, з яким збігається первісне суспільство, поділяється на:
 - а) палеоліт, мезоліт, неоліт;
 - б) давнє кам'яне століття, середнє кам'яне століття, нове кам'яне століття;
 - в) золоте, срібне, бронзове, століття героїв та залізне століття;

г) вірні відповіді а), б).

2. До рис первісного суспільства не належать:

- а) привласнююче господарство;
- б) общинна власність та зрівняльний розподіл матеріальних благ;
- в) повільні темпи розвитку;
- г) поява перших держав.

3. Основними формами господарської діяльності в умовах привласнюючого господарства були:

- а) збиральництво; полювання рибальство;
- б) сільське господарство;
- в) сільське господарство і промисловість;
- г) рослинництво і тваринництво.

4. Привласнююче господарство у цивілізованих суспільствах:

- а) існує як спеціалізована форма господарства (промислове мисливство та рибальство, збиральництво лікарських рослин, та ін.);
- б) не існує як форма господарства;
- в) набуває поширення за часів економічної кризи;
- г) немає вірної відповіді.

5. Неолітична революція - це...

- а) перехід від привласнюючого господарства до відтворюючого;
- б) перехід від ручної праці до системи машин;
- в) перехід від збиральництва до полювання;
- г) виготовлення посуду.

6. Винахід колеса відбувся у:

- а) палеоліті;
- б) мезоліті;
- в) неоліті;

г) колесо було відомо людям завжди.

7. Найдавніші ремесла – це:

- а) гончарне;
- б) ткацтво;
- в) ковальство;
- г) вірні відповіді а); б).

8. Перші держави виникли:

- а) в Європі;
- б) у Північній Америці;
- в) на Сході;
- г) у Південній Африці.

9. Патріархальне рабство – це такий тип рабства при якому:

- а) раби не становили основну продуктивну силу суспільства;
- б) праця рабів широко використовувалася у сільському господарстві;
- в) праця рабів широко використовувалася у ремеслі;
- г) немає вірної відповіді.

10. Проведення суспільних робіт було обумовлено:

- а) необхідністю будівництва ірригаційних споруд, доріг, храмів;
- б) нездатністю ринкової економіки розподіляти ресурси на виробництво суспільних благ;
- в) жорсткою ієрархією східних суспільств;
- г) у таких роботах не було сенсу.

Тема 3 Особливості господарського розвитку та економічної думки періоду формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.)

1. Антична модель економічного розвитку: економіка Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
2. Зародження економічної думки.
3. Антична економічна думка.

Питання для обговорення

1. Коли виникли держави на півдні Європи? Назвіть риси античної моделі економічного розвитку.
2. У чому полягають особливості класичного рабства?
3. У яких формах здійснювалася соціально-економічна та політична організація суспільства у Стародавній Греції? У чому сутність принципу автаркії?
4. Враховуючи значний рівень розвитку торгівельних відносин та грошового обігу, чи можна вважати економіку Стародавньої Греції ринковою? Відповідь обґрунтуйте.
5. Який сектор економіки був провідним у Стародавньому Римі? Коли цей сектор переживав підйом?
6. Назвіть основні технологічні досягнення Стародавнього Рима.
7. Які позитивні та негативні соціально-економічні наслідки мало створення латифундій?
8. Назвіть економічні причини занепаду Стародавнього Риму.
9. Наведіть приклади економічної думки Стародавнього Сходу.
10. Хто з античних мислителів ретельно досліджував принципи ведення домашнього господарства?
11. Якою бачив Платон модель ідеальної держави? Чому Платон вважав недоцільним наявність приватної власності у правителів та воїнів?

12. Які економічні питання порушував Арістотель? Чи існує зв'язок між економічними поглядами Арістотеля і сучасними економічними концепціями?

13. Чому саме агрономічний напрям набув розвитку у Стародавньому Римі?

14. Порівняйте економічні погляди мислителів Стародавньої Греції та Риму. Що між ними спільного і які існують відмінності?

Тести для самоконтролю

1. Антична модель економічного розвитку характеризувалася:

а) формуванням класичного рабства та сполученням державної (общинної або полісної) й приватної власності на землю;

б) формуванням патріархального рабства та існуванням державної власності на землю;

в) незначною питомою вагою праці рабів у сільському господарстві;

г) переважним використанням праці рабів у ремісничих майстернях порівняно з сільським господарством.

2. Класичне рабство мало наступні особливості;

а) раби класичного типу були позбавлені всіх прав, вважалися живими знаряддями праці;

б) більш жорстоке ставлення до рабів; високий ступінь експлуатації;

в) раби переважно виконували обов'язки домашніх слуг;

г) вірні відповіді а), б)

3. Характерними рисами торівельно-ремісничих полісів у Стародавній Греції були:

а) переважання сільського господарства, натуральний характер економіки;

б) слабкий розвиток ремісництва та торгівлі;

в) олігархічний політичний устрій;

г) високий рівень розвитку торгівлі, ремісництва, активна зовнішня політика, демократична форма політичного устрою.

4. Основою економіки античного поліса було (и):

- а) ремесла;
- б) внутрішня торгівля;
- в) зовнішня торгівля;
- г) сільське господарство.

5. До економічних причин Великої колонізації не належать:

- а) пошук нових джерел сировини;
- б) пошук ринків збуту;
- в) політична боротьба у грецьких полісах;
- г) пошук вільних сільськогосподарських угідь.

6. Завойовницькі війни Стародавнього Риму, з економічної точки зору, пояснювалися:

- а) прагненням захопити нові землі для ведення сільського господарства;
- б) прагненням захопити нових рабів для їх подальшого використання переважно у сільському господарстві;
- в) бажанням розширити податкову базу;
- г) спочатку прагненням захопити нові землі для ведення сільського господарства, а згодом прагненням захопити нових рабів для їх подальшого використання переважно у сільському господарстві.

7. Латифундія - це:

- а) вілла та селянський двір;
- б) маєток, у якому працювало 10 -25 рабів;
- в) великий маєток плантаційного типу, у якому працювали тисячі рабів;
- г) велика реміснича майстерня.

8. Закони Хаммурапі захищали права рабовласників та рабів з метою:

- а) якнайшвидшого переходу до ринкової економіки;
- б) забезпечення збільшення податкових надходжень у скарбницю;
- в) збереження основ натурального господарства;
- г) запобігання образ з боку рабів.

9. Ідею рабства, яка впливає із природних особливостей і розходжень людей, відстоював:

- а) Арістотель;
- б) Ксенофонт;
- в) Платон;
- г) Колумелла.

10. Арістотель визначив наступні види хрематистики:

- а) землеробство й ремесло;
- б) лихварство й торговельно-посередницькі операції;
- в) дрібна та оптова торгівля;
- г) створення запасів, необхідних для ведення господарства (економії) і накопичення безпосередньо багатства (грошей).

11. На думку Колумелли, ведення сільського господарства може бути ефективним коли:

- а) є родючі землі;
- б) є справжній господар;
- в) є підтримка з боку держави;
- г) немає посухи.

Тема 4 Господарство та економічна думка суспільств Європейської цивілізації в період середньовіччя (V – XV ст.)

1. Загальна характеристика феодалізму.
2. Періодизація феодалної економіки.
3. Аграрна економіка та Міська економіка
4. Економічна думка середньовіччя

Питання для обговорення

1. Назвіть основні риси феодалізму.
2. Охарактеризуйте етапи еволюції феодалізму.
3. Проаналізуйте розвиток економічної форми реалізації земельної власності в умовах феодалізму.
4. Визначте риси аграрної економіки періоду феодалізму.
5. У чому полягали причини відродження середньовічних міст?
6. Які економічні функції виконували середньовічні міста?
7. Назвіть основні економічні питання, які досліджували середньовічні мислителі.
8. Чому за часів феодалізму засуджувалося нагромадження багатства?
9. Поясніть сутність середньовічного визначення «справедлива ціна».
10. Які аргументи висували критики лихварства?

Тести для самоконтролю

1. Класичним варіантом феодалізму є:
 - а) західноєвропейський феодалізм, що формувався в результаті взаємодії двох процесів - розпаду античного суспільства й розкладання первіснообщинного ладу;
 - б) східноєвропейський феодалізм, що формувався в результаті розкладання первіснообщинного ладу;
 - в) південно-східний феодалізм, що формувався в результаті взаємодії двох процесів - розпаду античного суспільства й розкладання первіснообщинного ладу;
 - г) феодалізм, що має спільні риси.

2. Основні риси феодалізму:

а) переважне панування натурального господарства; поєднання великого феодального землеволодіння та дрібного селянського землекористування; особиста залежність селян від феодала, позаекономічний примус;

б) панування натурального господарства; поєднання великого феодального землеволодіння та дрібного селянського землекористування, особиста залежність селян від феодала та економічний примус;

в) переважно товарне виробництво; поєднання великого феодального землеволодіння та дрібного селянського землекористування; особиста залежність селян від феодала, позаекономічний примус;

г) переважне панування натурального господарства, різноманітних форм власності; особиста незалежність селян від феодала, економічний примус.

3. Періодизація феодальної економіки у країнах Західної Європи базується на:

а) Визначенні основних етапів еволюції феодальних відносин;

б) Домінуванні екстенсивного типу господарювання;

в) модифікації форм державного устрою

г) Модифікації форм державного управління.

4. Економічна форма реалізації права земельної власності в умовах феодалізму - це:

а) оренда з подальшим викупом;

б) оперативний лізинг;

в) рента;

г) оренда без права викупу.

5. Організаційною формою ремесла за часів феодалізму були:

а) ергастерії;

б) майстерні;

- в) цехи;
- г) кустарні підприємства.

6. Основні економічні питання, які були в центрі уваги середньовічних філософів, – це:

- а) подолання наслідків економічних криз, функції держави в економіці;
- б) відношення до багатства, справедлива ціна, лихварство;
- в) максимізація прибутку та максимізація корисності;
- г) раціональна економічна поведінка продавців та покупців.

7. Поняття "справедливої ціни" було:

- а) етичним;
- б) економічним;
- в) економічним і етичним одночасно;
- г) результатом повсякденної господарської практики..

8. Найбільш послідовно та аргументовано критикував лихварство:

- а) Іоанн Златоуст;
- б) Аристотель;
- в) Фома Аквінський;
- г) Адам Сміт.

9. Прикладами світського напрямку економічної думки середньовіччя є:

- а) Кодекси;
- б) варварські Правди;
- в) Укладення;
- г) всі відповіді вірні.

10. Особливостями розвитку економічної думки періоду середньовіччя були:

- а) осмислення господарських явищ з позицій моральної філософії;
- б) переважно нормативний характер економічної літератури;

- в) переважно позитивний характер економічної літератури;
- г) вірні відповіді а), б).

Тема 5 Формування передумов ринкової економіки в країнах західної Європи (XVI - перша половина XVII ст.)

1. Розвиток продуктивних сил та економічних відносин у XVI - першій половині XVII ст.
2. Голландія – «зразкова» капіталістична країна.
3. Перша наукова економічна концепція – меркантилізм.

Питання для обговорення

1. Які фактори впливали на динаміку чисельності населення країн Європи у XVI-XVII ст.?
2. Охарактеризуйте загальні риси розвитку сільського господарства європейських країн.
3. У яких країнах розвиток ринкових відносин у сільському господарстві набув найбільш завершених форм?
4. У чому полягали особливості економічних відносин в сільському господарстві Східної Німеччини, Угорщини, Чехії та деяких країн Південно-Східної Європи?
5. Назвіть інновації, що відбувалися у промисловості країн Європи XVI-XVII ст.
6. Які галузі промисловості у Західній Європі були найбільш розвинутими у XVI-XVII ст.?
7. Чим були XVI-XVII ст. відзначені у розвитку науки?
8. До яких змін в економіці Європи призвели Великі географічні відкриття?
9. Які зміни відбулися в структурі торгівлі і як розвиток самої торгівлі вплинув на розвиток інших сфер економіки?
10. Поясніть сутність теорії первісного нагромадження капіталу? Наведіть аргументи «за» та «проти» цієї теорії.
11. Назвіть спільні риси та відмінності в економічній політиці європейських країн.
12. Які фактори сприяли економічному підйому Голландії у XVII ст.?

13. Назвіть причини економічного занепаду Голландії.
14. Які зміни відбулися в об'єкті пізнання - економіці і в характері наукових знань у XVI-XVII ст.?
15. У чому полягають особливості предмета і метода меркантилізму?
16. Чим відрізняються ранній та пізній меркантилізм?
17. Поясніть принципи функціонування піраміди Дж. Ло.
18. Наведіть приклади поширення ідей меркантилізму в Україні XVII - XVIII ст.

Тести для самоконтролю

1. Найбільш важливий економічний фактор зростання чисельності населення протягом XVI ст. це:
 - а) скорочення числа жертв епідемій;
 - б) покращення клімату;
 - в) зростання реальної заробітної плати;
 - г) економічна політика держави.
2. Тип земельного володіння при якому власник землі і орендар несли рівні частки витрат по веденню господарства і нарівно ділили отримані доходи – це:
 - а) довгострокова оренда;
 - б) скіпщина;
 - в) короткострокова оренда;
 - г) пекулій.
3. Найбільш прогресивним сільськогосподарським районом Європи у XVI- XVII ст. були:
 - а) Нідерланди;
 - б) Англія;
 - в) Німеччини
 - г) Франції.
4. До інновацій, що відбулися в XVI -XVII ст. не належать:
 - а) в'язальна рама для виготовлення панчішних виробів та трикотажу;

- б) друкарство зі складальним шрифтом;
- в) виготовлення навігаційних інструментів;
- г) вогнепальна зброя та артилерія, а також годинник.

5. Форма організації виробництва, що стала передумовою становлення ринкової економіки – це:

- а) мануфактура;
- б) кооперація;
- в) фабрика;
- г) ергастерій.

6. Духовними фактори економічного розвитку були:

- а) Відродження;
- б) гуманізм як філософія Відродження;
- в) рух Реформації;
- г) вірні всі відповіді.

7. У XVI-XVII ст. як провідний метод дослідження затвердився:

- а) експеримент;
- б) екстраполяція;
- в) спостереження;
- г) дедукція.

8. Початок наукової революції покладений:

- а) Н. Коперником;
- б) Д.Кардано;
- в) Ф.Вієтом;
- г) Н.Ферма.

9. До змін в економіці Європи, що спричинили Великі географічні відкриття, не належать:

- а) розширення сфери міжнародної торгівлі та включення у світовий товарообіг продуктів, раніше невідомих європейцям;
- б) переміщення торговельних шляхів в океани - Атлантичний, Індійський, Тихий;

- в) революція цін;
- г) використання доменних печей.

10. Із усіх секторів європейської економіки найбільш динамічним у період між XV і XVIII ст. було (була):

- а) сільське господарство;
- б) торгівля;
- в) промисловість;
- г) банківська справа.

11. Нові форми організації торгівлі, що виникли у XVI-XVII ст. - це:

- а) біржа і партнерство;
- б) ярмарок і ринок;
- в) аукціон;
- г) бартер.

12. Складовими процесу первісного нагромадження капіталу, на думку К.Маркса, були:

- а) насильницьке відділення працівника від засобів виробництва;
- б) вигнання селян із землі;
- в) система колоній і державних боргів, заступницьких мит;
- г) всі відповіді вірні.

13. Економічна політика європейських країн у XVI-XVIII ст. характеризується як:

- а) система меркантилізму;
- б) протекціонізм;
- в) лібералізм;
- г) вірні відповіді а), б).

14. Перша країна, у якій в найбільш завершеному вигляді сформувалися ринкові відносини – це:

- а) Нідерланди;
- б) Англія;

- в) США;
- г) Франція.

15. Економічний занепад Голландії у середини XVII ст. спричинили:

- а) слабка промислова база торгівлі - країна не володіла в достатній кількості ні сировиною, ні територією, ні робочою силою;
- б) відсутність протекціоністських мит;
- в) невідповідність між промисловими і торговельними можливостями країни;
- г) буржуазні революції.

16. XVI-XVII ст. - епоха розквіту економічної концепції:

- а) меркантилізму;
- б) маржиналізму;
- в) монетаризму;
- т) марксизму.

17. Термін «політична економія» вперше (використав)застосував:

- а) Аристотель;
- б) Ксенофонт;
- в) К Маркс;
- г) А. де Монкретьєн.

18. Джерело багатства, на думку меркантилістів – це:

- а) сфера виробництва;
- б) сфера споживання;
- в) сфера обігу;
- г) сфера розподілу.

19. Розходження між раннім та пізнім меркантилізмом ґрунтуються на:

- а) факторі часу;
- б) ставленні до торгівельного балансу;

- в) визначенні джерел багатства;
- г) ставленні до грошей.

20. Серед методів дослідження меркантилістів переважали (переважав):

- а) аналіз, синтез;
- б) емпіричні методи та методи опису;
- в) індукція, дедукція;
- г) аксіоматичний метод.

Тема 6 Розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII - перша половина XIX ст.)

- 1. Промислова революція
- 2. Формування класичної політичної економії
- 3. Еволюція класичної політичної економії

Питання для обговорення

- 1. Поясніть виникнення та сутність терміна «промислова революція».
- 2. Перелічите основні передумови промислової революції у Великобританії.
- 3. Охарактеризуйте хід промислової революції у Великобританії.
- 4. Назвіть соціально-економічні наслідки промислової революції у Великобританії.
- 5. У чому полягають особливості промислової революції у Франції?
- 6. Розкрийте характер промислової революції в США.
- 7. Проаналізуйте етапи промислової революції у Німеччині.
- 8. Які основні риси мала класична політекономія?
- 9. Чому погляди В. Петті є перехідними від меркантилізму до класичної політекономії?
- 10. Як визначає категорію вартості А. Сміт у своєму дослідженні?

11. У чому полягають, на думку А. Сміта, функції держави у ринковій системі?
12. Які особливості має методологія Д. Рікардо?
13. У чому полягає суть концепції земельної ренти Д. Рікардо?
14. Як аргументує Т. Мальтус свій "закон народонаселення"? Чи є ознаки прояву цього закону у сучасному світі?
15. У чому полягає сутність теорії «третьох осіб» Т. Мальтуса?
16. Який внесок у розвиток політичної економії зробив Ж.-Б.Сей?
17. Яким бачив Дж. Ст. Мілль ідеальний суспільний устрій

Тести для самоконтролю

1. Промислова революція - це:
 - а) перехід від привласнюючого господарства до відтворюючого;
 - б) ліквідація цехової системи організації виробництва;
 - в) перехід від ручної праці до механізованого і нова організація виробництва;
 - г) прояв циклічного характеру розвитку економіки.
2. Промислова революція в Англії почалася:
 - а) у сукнастві;
 - б) у харчовій галузі;
 - в) у бавовняній галузі;
 - г) на транспорті.
3. До соціально-економічних наслідків промислової революції не належать:
 - а) збільшення чисельності міського населення;
 - б) посилення протекціонізму в економічній політиці;
 - в) перетворення Великобританії на індустріальну державу;
 - г) посилення міграційних процесів.

4. Причинами, що обумовили порівняно пізній початок промислової революції в Німеччині були:

- а) нерозвиненість транспортних комунікацій;
- б) існування численних самостійних держав;
- в) відсутність єдиної торговельної політики;
- г) всі перераховані фактори.

5. Імміграційні процеси вплинули на хід промислової революції у:

- а) Великобританії;
- б) Франції;
- в) США;
- г) Німеччині.

6. Особливістю промислової революції у США є:

- а) переселенський характер;
- б) низькі темпи приросту населення;
- в) значна кількість картелів;
- г) ранній перехід до парової енергії.

7. Створення картелів було характерною рисою промислової структури:

- а) Великобританії;
- б) Франції;
- в) США;
- г) Німеччини.

8. Ремісничі та мануфактурні підприємства кількісно переважали у Франції внаслідок:

- а) збереження елементів феодальних відносин;
- б) відсутності єдиної торговельної політики;
- в) домінування дрібних селянських господарств;
- г) значної питомої ваги предметів розкоші в сукупному обсязі виробництва.

9. Автором першої моделі "економічної людини" є:

- а) А. Монкретьєн;
- б) В. Петті;
- в) А. Сміт;
- г) Д. Рікардо.

10. До основних факторів збільшення багатства нації, на думку А. Сміта, належать:

- а) ощадливість;
- б) продуктивність праці;
- в) державне регулювання економіки;
- г) варіанти а), б).

11. Формою трудового доходу відповідно до концепції А. Сміта є:

- а) прибуток;
- б) рента;
- в) податкові надходження;
- г) заробітна плата та прибуток;

12. Теорію абсолютних переваг сформулював:

- а) Ф. Аквінський;
- б) В. Петті;
- в) А. Сміт;
- г) Д. Рікардо.

13. Д. Рікардо вважав, що головне завдання політекономії це:

- а) визначення законів, які управляють процесом розподілу виготовлених продуктів;
- б) з'ясування джерел походження багатства;
- в) дослідження виробництва абсолютної та відносної додаткової вартості;
- г) опис економічних явищ і процесів.

14. Теорію порівняльних переваг сформулював:

- а) Ф. Аквінський;
- б) В. Петті;

- в) А Сміт;
- г) Д Рікардо.

15. Ж.-Б. Сей вважав, що підприємницький дохід це:

- а) винагорода за ризик, талант, високу кваліфікацію;
- б) оплата послуг капіталу;
- в) присвоєння результатів праці найманих робітників;
- г) перетворена форма додаткової вартості;

16. Закон «залізної заробітної плати» стверджує, що:

- а) заробітна плата у суспільстві не може збільшуватися;
- б) держава регулює рівень оплати праці;
- в) природна й фактична ціна праці збігаються;
- г) робітники відмовляються працювати через низьку заробітну плату.

17. Кризи надвиробництва, на думку Т. Мальтуса , неможливі тому що:

- а) існують «треті особи»;
- б) чисельність населення зростає в геометричній прогресії;
- в) кількість продовольчих ресурсів росте в арифметичній прогресії;
- г) ресурси завжди обмежені.

18. Закони виробництва та розподілу вперше розмежував:

- а) В. Петті;
- б) А. Монкретьєн;
- в) А.Сміт;
- г) Дж.Ст. Мілль.

19. Дж.Ст Мілль був прихильником:

- а) номіналістичної теорії грошей;
- б) кількісної теорії грошей;
- в) металістичної теорії грошей;
- г) теорії Баумоля-Тобіна.

20. Хто із представників класичної політекономії був прихильником активної кредитно-грошової політики Англійського державного банку:

- а) В. Петті;
- б) А.Сміт;
- в) Д. Рікардо;
- г) Дж.Ст. Мілль.

Тема 7 Ринкове господарство країн Європейської цивілізації в період монополістичної конкуренції (друга половина XIX – початок XX ст.)

- 1. Еволюція індустріальної економіки у другій половині XIX – на поч. XX століття. Друга НТР.
- 2. Розвиток економічної думки у XIXст.
- 3. Формування теоретичних основ сучасної економічної науки.

Питання для обговорення

- 1. Які зміни відбулися у розвитку продуктивних сил в останній третині XIX ст.? Чим обумовлені ці зміни?
- 2. У чому сутність другої науково-технічної (технологічної) революції? Чим друга НТР відрізняється від промислової революції?
- 3. Які галузі промисловості виникли внаслідок другої НТР?
- 4. Як змінилася структура промислового виробництва внаслідок другої НТР?
- 5. Поясніть виникнення історичної школи саме у Німеччині.
- 6. У чому сутність використання історичного методу в економічній науці?
- 7. Назвіть основні напрями економічних досліджень К. Маркса.
- 8. Як пояснює К. Маркс формування доходу капіталіста?

9. Проаналізуйте за допомогою марксистської методології механізм розгортання економічної кризи.

10. Як К. Маркс визначив предмет політичної економії?

11. Хто є засновником інституціоналізму?

12. Поясніть значення терміну «Інститут»

13. Чому виникнення маржиналізму вважають маржиналістською революцією?

14. Які етапи визначаються у розвитку маржиналізму, у чому їх відмінності?

Тести для самоконтролю

1. Внаслідок другої НТР:

а) змінилася енергетична база виробництва: парова енергія була замінена електричною;

б) змінилася соціальна структура суспільства;

в) наука перетворилася за «малої» на «велику»;

г) вірні відповіді а), в).

2. До нових галузей, які з'явилися внаслідок другої НТР, належать:

а) космічна галузь, генна інженерія;

б) бавовняна галузь, гужовий транспорт;

в) електрохімія, електрометалургія, електричний транспорт;

г) важка промисловість, горілчана галузь.

3. Епоху структурних і інституціональних змін на початку ХХ ст. визначають як:

а) ринок досконалої конкуренції;

б) державний капіталізм;

в) «імперіалізм" або "монополістичний капіталізм";

г) нерегульований капіталізм.

4. Історична школа в економічній науці виникла у:

а) Великій Британії;

б) Франції;

в) Німеччині;

г) Росії.

5. Економічні процеси як рух духовних цінностей розглядали представники:

- а) старої історичної школи;
- б) нової історичної школи;
- в) неоінституціоналізму;
- г) теорії суспільного вибору.

6. Історична школа стала підґрунтям для формування:

- а) марксизму;
- б) маржиналізму;
- в) інституціоналізму;
- г) монетаризму.

7. Термін «додаткова вартість» вперше використав:

- а) К. Маркс;
- б) В. Ленін;
- в) Т. Веблен;
- г) Дж. Кейнс.

8. Додаткова вартість згідно з поглядами К. Маркса створюється:

- а) постійним капіталом;
- б) неоплаченою додатковою працею найманих робітників;
- в) сумісно працею, капіталом, землею;
- г) працею у вихідні та святкові дні.

9. Австрійська школа (К. Менгер та ін.) граничної корисності вважала пріоритетною:

- а) сферу виробництва;
- б) сферу споживання;
- в) сферу розподілу;
- г) сферу обміну.

10. Однією з особливостей методології маржиналізму є дослідження:

- а) сумарних економічних величин;

- б) середніх економічних величин;
- в) граничних економічних величин;
- г) неекономічних факторів.

Тема 8 Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрямки економічної думки в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)

1. Формування основ ринкового господарства в Україні.
2. Напрями розвитку економічної думки в Україні.

Питання для обговорення

1. Коли і у якій галузі розпочалася промислова революція в Україні?
2. Як вплинула економічна політика держави на виникнення на півдні України перших металургійних підприємств фабричного типу?
3. Чи існує зв'язок між розвитком заводської промисловості, транспорту та збільшенням вуглевидобутку у Донецькому басейні?
4. Назвіть особливості розвитку галузі машинобудування в Україні.
5. У чому полягала специфіка промислової революції в Україні?
6. Які економічні питання були у центрі уваги українських вчених у XIX ст.?
7. Хто з українських вчених поділяв точку зору К. Маркса стосовно об'єктивного характеру зміни суспільно-економічних формацій?
8. У чому полягає внесок Є.Слуцького у розробку теорії поведінки споживача?
9. Назвіть аргументи українських вчених за та проти теорії К. Маркса.
10. Як пов'язував В.І. Вернадський творчу працю із ноосферою?

Тести для самоконтролю

1. До рис наздоганяючої моделі економічного розвитку належать:

а) впровадження в господарське життя прогресивних явищ і процесів не завдяки еволюції "знизу", а завдяки силовій модернізації - "революції зверху";

б) вибіркове, а не системне запозичення й використання світових досягнень в області техніки, технології, організації виробництва;

в) збереження на тривалий час багатоукладності: паралельне існування нового та попередніх укладів, які не досягли піку свого розвитку й повністю не вичерпали власні можливості;

г) всі перелічені риси.

2. Промислова революція в Україні розпочалася у

а) харчовій промисловості;

б) бавовняній галузі;

в) видобутку вугілля;

г) сукняній галузі.

3. Парова техніка в Україні почала застосовуватися у таких галузях, як:

а) цукроварна;

б) горілочна;

в) залізничний транспорт;

г) вірні відповіді а), б)

4. Українська промисловість, розвиваючись у руслі загальноросійських економічних тенденцій, мала наступні особливості:

а) більш високі, ніж по країні в цілому, темпи розвитку індустрії;

б) значний вплив іноземного капіталу;

в) створення структурних і територіальних диспропорцій;

г) всі вищеназвані риси.

5. Першим серед українських вчених, почав вивчати сутність капіталізму:

- а) Г. Сковорода;
- б) М. Драгоманов;
- в) М.Туган-Барановський;
- г) М.Бунге.

6. Прихильником економічного вчення К. Маркса був:

- а) С.Подолінський;
- б) А. Антонович;
- в) О. Білімович;
- г) В. Вернадський.

7. Серед українських вчених першим здійснив синтез трудової теорії вартості та концепції концепцією граничної корисності

- а) Г. Сковорода;
- б) М. Драгоманов;
- в) М.Туган-Барановський;
- г) М.Бунге.

8. Причини економічних криз та циклів М. Туган-Барановський вбачав у:

- а) диспропорції між інвестиціями і заощадженнями,
- б) невідповідності між темпами розвитку капітальних товарів, і предметів споживання;
- в) впливі зовнішніх стосовно економічної системи факторів (війн, стихійних лих);
- г) вірні відповіді а), б).

9. Хто з українських вчених дослідив найважливішу умову рівноваги, яка передбачає рівність граничних норм заміщення відносно цін відповідних благ?

- а) С. Подолінський;
- б) А. Антонович;
- в) О. Білімович;

г) Є. Слуцький.

10. Поняття «ноосфера» вперше застосував:

- а) С. Подолинський;
- б) А. Антонович;
- в) О. Білімович;
- г) В. Вернадський.

Тема 9 Господарство та економічна думка в період державно-монополістичного розвитку суспільств Європейської цивілізації (перша половина XX ст.)

- 1. Економічний розвиток провідних країн напередодні Першої світової війни.
- 2. Економічні наслідки Першої світової війни.
- 3. Світова економічна криза.
- 4. Моделі регульованого капіталізму.
- 5. Економічна думка першої половини XXст.(теорії монополістичної конкуренції, Кейнсiанство, теорія загальної рівноваги, теорія економіки добробуту, концепція Й. Шумпетера).

Питання для обговорення

- 1. Назвіть основні економічні наслідки Першої світової війни.
- 2. Як Версальський мирний договір вплинув на повоєнний економічний розвиток країн Європи?
- 3. Назвіть причини та наслідки Світової економічної кризи 1929-1933рр.
- 4. Перерахуйте заходи, запропоновані адміністрацією Ф. Рузвельта в рамках Нового курсу.
- 5. Охарактеризуйте основні напрямки економічної політики фашистського режиму в Німеччині.
- 6. Порівняйте основні цілі та методи Програми «Нового курсу» й економічної політики фашистської Німеччини.
- 7. Які фактори вплинули на розвиток теорій недосконалої конкуренції?

8. На чому, на думку Е.Чемберліна, ґрунтується монополістична конкуренція?

9. Як Дж.Робінсон пояснює використання фірмами дискримінації в цінах?

10. У чому Дж. Кейнс бачив обов'язок економічної науки?

11. У чому сутність теорії грошей Дж.Кейнса?

12. Як, на думку Дж. Кейнса, держава може сприяти подоланню кризових тенденцій в економіці?

13. За якими напрямками розвивалася теорія загальної економічної рівноваги в першій половині ХХст.?

14. У чому полягає внесок А.Пігу в розвиток економічної теорії добробуту?

15. Які економічні проблеми були в центрі досліджень Й.Шумпетера?

16. Який вплив справляє діяльність підприємця на економічну динаміку?

Тести для самоконтролю

1. До економічних наслідків Першої світової війни можна віднести:

а) знищення житлових будинків, заводів, промислового устаткування;

б) людські втрати;

в) розпад економічних зв'язків як усередині країн, що воювали, так і на міжнародному рівні;

г) все перераховане вище вірно.

2. Відповідно до Версальського мирного договору Німеччина повинна була:

а) передати 13% своєї довоєнної території країнам-переможцям;

б) передати союзникам військовий флот, запаси озброєнь, обмежити чисельність своїх збройних сил, виплатити репарації;

в) отримати нові колонії в Африці;

г) правильні відповіді а), б).

3. У повоєнний період в торговельній політиці провідних країн переважали:

- а) принципи лібералізму та багатосторонні торговельні договори;
- б) принципи лібералізму та двосторонні торговельні договори;
- в) принципи протекціонізму та багатосторонні торговельні договори;
- г) принципи протекціонізму і двосторонні торговельні договори.

4. Причинами Великої депресії є:

- а) різке скорочення кількості грошей в обігу;
- б) екзогенний спад споживання та інвестицій;
- в) попередній спад у сільському господарстві;
- г) комплекс несприятливих обставин як у фінансовому, так і в реальному секторах економіки.

5. До рис, що характеризують економіку Німеччини у 20-30-ті рр.ХХст., не відносяться:

- а) спад промислового виробництва в період світової економічної кризи на 40%;
- б) зростання експорту капіталу переважно у приватно-підприємницькій формі;
- в) отримання іноземних інвестицій за планом Дауеса;
- г) прискорена мілітаризація економіки.

6. До заходів, що проводилися в рамках «Нового курсу», відносяться:

- а) введення кодексів чесної конкуренції;
- б) примусове синдикування;
- в) перетворення працівників у «солдат праці» (трудова повинність);
- г) мілітаризація економіки.

7. Які з перерахованих заходів використовувалися для виходу з економічної кризи і в США, і в Німеччині:

- а) виплати компенсацій фермерам за скорочення посівних площ;
- б) прийняття програми громадських робіт;
- в) розпуск профспілок;
- г) лібералізація зовнішньої торгівлі.

8. Проблеми недосконалого ринку, представленого монополізованими структурами, першими почали розглядати:

- а) Е. Чемберлін і Дж. Робінсон;
- б) А Сміт і Д. Рікардо;
- в) Дж. Хікс і П. Самуельсон;
- г) Р. Мертон та М. Скоулз.

9. Е. Чемберлін вважав, що фірма досягає рівноважного стану в умовах монополістичної конкуренції при:

- а) вищій ціні і меншому обсязі виробництва, ніж в умовах чистої конкуренції;
- б) більш низькій ціні і більшому обсязі виробництва, ніж в умовах чистої конкуренції.
- в) ціні і обсязі виробництва, відповідним умовам чистої конкуренції;
- г) незалежно від рівня ціни та обсягу виробництва.

10. Дискримінація в цінах - це:

- а) сегментація ринку з урахуванням різної еластичності попиту за ціною в різних груп споживачів;
- б) продаж одного і того ж виду продукції різним категоріям покупців за різними цінами;
- в) маневрування цінами у часі чи просторі;
- г) всі попередні відповіді вірні.

11. Назвіть передумови виникнення кейнсіанства:

- а) розвиток монополій;
- б) посилення циклічності економічного розвитку;

- в) «Велика депресія»;
- г) всі відповіді вірні.

12. Дж.М.Кейнс стверджував, що обсяг споживчих витрат залежить насамперед від:

- а) складу родини;
- б) розміру доходу, що є в розпорядженні;
- в) розміру національного доходу;
- г) відсоткової ставки.

13. Центальною проблемою теорії Кейнса є:

- а) інвестиційний мультиплікатор;
- б) середня та гранична схильність до споживання;
- в) принцип ефективного попиту;
- г) гранична схильність до споживання.

14. У першій половині XX ст. теорія загальної рівноваги:

- а) розвивалася за мікро- і макроекономічним напрямками;
- б) розвивалася лише за мікроекономічним напрямком;
- в) розвивалася лише за макроекономічним напрямком;
- г) подальшого розвитку не одержала.

15. Першим, хто довів, що в системі Л. Вальраса є вектор позитивних цін, при якому попит, що дорівнює пропозиції, встановлюється завдяки діям покупців і виробників, які прагнуть максимально задовольнити свої потреби, був:

- а) В. Парето;
- б) А. Пігу;
- в) А. Вальд;
- г) Дж.Хікс.

16. До вчених, що створили свої версії теореми існування єдиного рішення для моделі Вальраса, відносяться:

- а) К. Ерроу, Ж.Дебре;
- б) Д. Кларк, Г. Госсен;
- в) К. Маркс, Дж. М. Кейнс;

г) А. Сміт, Д.Рікардо.

17. Основний критерій добробуту, з точки зору оптимального розміщення ресурсів, на думку А. Пігу – це:

- а) національний дивіденд (дохід);
- б) висока зайнятість;
- в) нульове безробіття;
- г) стійке підвищення мінімальної зарплати.

18. У центрі уваги Й. Шумпетера були наступні проблеми:

- а) методологія та історія економічного аналізу;
- б) теорія економічної динаміки;
- в) концепція суспільного розвитку;
- г) всі перераховані відповіді вірні.

19. Динаміку економіки Й. Шумпетер пов'язував:

- а) зі збільшенням запасу капіталу в економіці;
- б) зі зниженням рівня безробіття;
- в) з активізацією державного регулювання економіки;
- г) з підприємницькою діяльністю по здійсненню нових комбінацій.

20. Тимчасове монопольне становище як основа підприємницького доходу на думку Й. Шумпетера не може виникнути внаслідок:

- а) впровадження нової технології;
- б) використання нового джерела сировини;
- в) виробництва абсолютно нового блага або появи нових ринків збуту для вже існуючого;
- г) зміни форми власності.

Тема 10 Розвиток національних економік країн Європейської цивілізації в системі світового господарства під впливом НТР (друга половина XX ст.)

1. Післявоєнний розвиток європейських країн. Інтернаціоналізація економічної діяльності та економічна інтеграція.

2. Третя науково-технічна революція.
3. Досвід будівництва соціалізму в країнах Європи.
4. Моделі постіндустріального розвитку.

Питання для обговорення

1. Назвіть основні економічні події, які вплинули на післявоєнний розвиток провідних країн.

2. Які складові мала криза 1974-1975р.р. Чим була викликана ця економічна криза?

3. У чому полягає сутність інтернаціоналізації господарського життя?

4. Що являє собою міжнародна економічна інтеграція? Наведіть приклади інтеграційних об'єднань.

5. Дайте визначення НТР.

6. Які найбільш відомі досягнення відбулися на першому та другому етапах третьої НТР?

7. Проаналізуйте основні етапи будівництва соціалізму в країнах Європи.

8. Як Д.Белл охарактеризував постіндустріальне суспільство?

9. Назвіть спільні риси та визначте відмінності у моделях постіндустріального суспільства країн ЄС та США.

Тести для самоконтролю

1. Єдина країна світу, економіка якої впродовж Другої світової війни зміцнилася – це:

- а) Великобританія;
- б) США;
- в) СРСР;

г) Німеччина.

2. Факторами, які сприяли швидкому переходу США до випуску мирної продукції, були:

а) швидке зростання споживчих витрат, інвестицій, експорту товарів і послуг;

б) програми реконверсії для військових, що повернулися з фронту;

в) ефективна система державного регулювання економіки.

г) всі відповіді вірні.

3. Основною (резервною) валютою Бреттон Вудської системи був:

а) англійській фунт;

б) німецька марка;

в) долар США;

г) карбованець СРСР.

4. План Маршалла був спрямований на:

а) відбудову економік країн Західної Європи;

б) відбудову економік країн Східної Європи;

в) відбудову колоній європейських країн;

г) зміцнення позицій СРСР.

5. Інтернаціоналізація господарського життя - це:

а) процес економічної взаємодії країн

б) схожість техніко-економічного рівня провідних країн;

в) здійснення відтворювальних процесів не тільки на національному, але й на міжнародному рівні;

г) трансформація індустріального суспільства у постіндустріальне.

6. Третя науково-технічна революція (НТР) – це:

а) перехід від мануфактури до фабрики;

б) зміна структури і динаміки розвитку продуктивних сил, перебудова технічних основ матеріального виробництва на засадах перетворення науки у провідний чинник виробництва,

в) заміна ручної праці машинами;

г) заміна електричної енергії на сонячну.

7. Досягненнями третьої НТР у 1940-і роки було створення:

а) телебачення;

б) інтегральних схем;

в) водневої бомби;

г) верстатів з числовим програмним управлінням.

8. На другому етапі третьої НТР було створено:

а) мікропроцесори, волоконно-оптичну передачу інформації, промислових роботів,

б) біотехнології; інформаційні технології, комп'ютерна техніка, генна інженерія, термоядерний синтез;.

в) телебачення, транзистори, перші моделі електронно-обчислювальної техніки, радар, ракетна техніка;

г) вірні відповіді а), б).

9. План будівництва основ соціалізму в країнах Східної Європи передбачав:

а) встановлення диктатури пролетаріату;

б) зосередження у держави ключових позицій в економіці;

в) індустріалізацію та перетворення дрібної селянської власності на кооперативну;

г) всі відповіді вірні.

10. На думку Д. Белла, рисами постіндустріального суспільства є:

а) нова роль теоретичного знання, що перетворилося в головне джерело технологічних нововведень,

б) перехід від виробництва переважно товарів до виробництва переважно послуг;

- в) домінування професійного та технічного класу над традиційним пролетаріатом;
- г) всі відповіді вірні.

Тема 11 Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX - поч. XXI ст.)

- 1. Сутність інформаційно-технологічної революції та її вплив на економічний розвиток.
- 2. Основний напрямок сучасної економічної науки.
- 3. Альтернативні напрямки розвитку сучасної економічної науки.

Питання для обговорення

- 1. Визначте зміст інформаційно-технологічної революції.
- 2. Назвіть основні досягнення, здійснені у ході інформаційно-технологічної революції.
- 3. У чому полягає сутність нової економіки?
- 4. Які зміни на мікро- та макrorівні викликала нова економіка?
- 5. Назвіть причини домінування неокласичного підходу у сучасній економічній науці.
- 6. Наведіть приклади теорій, що належать до основної та альтернативної течій сучасної економічної науки.
- 7. Чому прихильники теорії раціональних очікувань вважають що, активна економічна політика держави втрачає зміст.
- 8. Які сфери суспільного життя досліджуються у працях Г.Беккера?
- 9. Сформулюйте дослідницькі принципи неoінституціоналізму.
- 10. Охарактеризуйте соціально-економічні погляди Ф.Хайєка.
- 11. Назвіть напрямки досліджень у рамках еволюційної економіки.
- 12. Що представляє собою поведінкова теорія?

13. У чому полягають особливості нового кейнсіанства?
14. Які питання порушує у своїх працях М.Кастельс?

Тести для самоконтролю

1. Сучасна інформаційна революція (70-ті роки ХХ ст.) пов'язана з винаходом:

- а) писемності;
- б) книгодрукування;
- в) мікропроцесорної технології і персонального комп'ютера;
- г) телеграфу, телефону, радіо, телебачення.

2. Внаслідок інформаційної революції:

а) вирішальним елементом суспільного багатства стає людський фактор, а важливим економічним ресурсом - знання та інформація;

б) вирішальним елементом суспільного багатства стає земля, а основним економічним ресурсом – гроші;

в) вирішальним елементом суспільного багатства стають фінансові активи а важливим виробничим ресурсом - праця.

г) вирішальним елементом суспільного багатства стає капітал, а основним економічним ресурсом - земля.

3. Зміст «нової економіки» характеризують:

а) комп'ютерно-інформаційні технології;

б) економіка знань;

в) поєднання знань та інформації, що базуються на комунікаційній інфраструктурі;

г) відповіді а), б), в).

4. Неокласичний підхід у сучасній економічній науці домінує внаслідок:

а) універсалізму;

б) можливості пояснювати проблеми на різних рівнях складності;

в) високого ступеня адаптації;

г) відповіді а), б), в).

5. Монетаризм – економічна школа, що обґрунтовує:
а) відмову від широкого втручання держави в економіку,
б) надає перевагу непрямим методам, а саме – регулюванню грошового обігу.

в) доцільність та ефективність використання переважно прямих методів державного регулювання економіки;
г) відповіді а), б).

6. Напрямок сучасної економічної науки, що поширює використання її методів і моделей на проблеми, що належали до інших соціальних дисциплін – це:

- а) економічний імперіалізм;
- б) економічний лібералізм;
- в) теорія економіки пропозиції;
- г) економічне моделювання.

7. До дослідницьких принципів неокласичного інституціоналізму не належать:

а) аналіз порядків із приватною, колективною, державною, акціонерною формами власності та порівняння ефективності цих форм у забезпеченні угод на ринку;

б) доповнення неокласичної моделі поняттями інформаційних витрат;

в) визнання існування порядків з виробничими витратами трансакційних витрат;

г) визнання недоцільності враховувати витрати по обслуговуванню угод.

8. Термін «спонтанний порядок» вперше використав до аналізу економічних процесів:

- а) А.Сміт;
- б) К. Маркс;
- в) В.Ойкен;
- г) Ф. Хайєк.

9. Теорія, в рамках якої, економічні процеси розглядаються як спонтанні, відкриті, необоротні, вони викликані взаємодією зовнішніх і внутрішніх факторів – це:

- а) економічний імперіалізм;
- б) економічний лібералізм;
- в) ордолібералізм;
- г) еволюційна економіка.

10. Модель економічної поведінки, що одержала назву теорія обмеженої раціональності створив:

- а) А.Сміт;
- б) Г.Саймон;
- в) В.Ойкен;
- г) Ф.Хайєк.

Тема 12 Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці

1. Формування основ директивно-планової економічної системи

2. Криза директивно-планової економіки та шляхи виходу з неї.

3. Розвиток економічної думки за часів директивно-планової економіки.

Питання для обговорення

1. Назвіть мету на основні заходи політики воєнного комунізму.

2. Чим був обумовлений перехід до непу?

3. Які заходи здійснювалися у межах непу?

4. Як розвивалася економіка України за часів перших п'ятирічок?

5. Охарактеризуйте першу спробу реформування командно-адміністративної системи у 50—60-ті р.р. XXст.

6. За якими напрямами здійснювалася «Косигінська реформа» 1965р.?

7. На що були спрямовані реформаторські заходи 1970-х — першої половини 1980-х років?

8. Які зміни відбулися в економіці СРСР та зокрема України у середині 80-х на поч. 90-х р.р.?

9. Як еволюціонувала економічна думка в Україні на протязі 20-50-х р.р. ХХст.?

10. Охарактеризуйте погляди О.Г. Лібермана, щодо підвищення ролі підприємств у плануванні виробництва.

11. Як визначали господарський механізм вчені - економісти?

Тести для самоконтролю

1. Політика воєнного комунізму передбачала:

- а) націоналізацію промисловості та організацію державної централізованої системи управління нею;
- б) націоналізацію банків, транспорту;
- в) державну монополію зовнішньої торгівлі;
- г) всі перелічені заходи.

2. Продрозкладка передбачала:

- а) безплатну здачу всіх «надлишки» продовольства державі;
- б) встановлення нормативів рентабельності у сільському господарстві;
- в) відновлення в країні товарно-грошових відносин;
- г) запровадження фіксованого сільськогосподарського податку.

3. Нова економічна політика (неп) здійснювалася за такими напрямами:

- а) відродження ринкових відносин на основі дрібнотоварного та приватнокапіталістичного господарства; запровадження ринкових відносин у державному секторі економіки; формування інфраструктури ринку;

б) відродження ринкових відносин на основі великотоварного та приватнокапіталістичного господарства; запровадження ринкових відносин у державному секторі економіки; формування інфраструктури ринку;

в) відродження ринкових відносин на основі виключно державної власності; запровадження ринкових відносин у державному секторі економіки; формування інфраструктури ринку;

г) відродження ринкових відносин на основі дрібнотоварного та приватнокапіталістичного господарства; запровадження ринкових відносин виключно у недержавному секторі економіки; формування системи адміністративних методів ДРЕ.

4. Основною формою управління виробництвом у державному секторі за часів непу були:

а) картелі;

б) трести;

в) монополії;

г) олігополії.

5. До середини 1930-х років в Україні була створена директивно планова або адміністративно-командна економічна система, заснована на:

а) провідній ролі партії;

б) державній власності на засоби виробництва;

в) відмові від приватної господарської ініціативи та координації економічної діяльності з єдиного центра;

г) всі відповіді вірні.

6. Реформа 1965р. з метою розширення господарської самостійності підприємств запровадила:

а) скорочення кількості обов'язкових директивних планових завдань;

б) збільшення кількості обов'язкових директивних планових завдань;

в) скасування обов'язкових директивних планових завдань;

г) фіксовану кількість обов'язкових директивних планових завдань.

7. Головною відмінністю у поглядах українських економістів в 1917—1920-х роках були уявлення:

а) про основну рушійну силу й засади соціально-економічних перетворень;

б) про доцільність державного регулювання економіки;

в) про шляхи та строки побудови комуністичного суспільства;

г) про необхідність реформування ринкової економіки.

8. Формування директивно-планової системи, посилення централізованого управління в Україні:

а) сприяло розвитку економічної думки;

б) обумовило плюралізм економічних поглядів;

в) не вплинуло на розвиток економічної думки;

г) негативно позначилося на економічних дослідженнях.

9. Проблеми визначення собівартості сільськогосподарської продукції, запровадження госпрозрахунку почали досліджуватися в українській економічній літературі у:

а) 20-і р.р. ХХст.;

б) 30-і р.р. ХХст.;

в) 40-і р.р. ХХст.;

г) 50-і р.р. ХХст.

10. Теоретичні дискусії 60-х — поч..80-х років щодо проблем соціалістичної власності залишалися в межах:

а) визнання державної (загальнонародної) власності на засоби виробництва як однієї з форм власності в умовах соціалістичної економіки

б) визнання державної (загальнонародної) власності на засоби виробництва як неефективної основи соціалістичної економіки

в) визнання державної (загальнонародної) власності на засоби виробництва як основи соціалістичної економіки

г) визнання пріоритету недержавної власності на засоби виробництва як основи соціалістичної економіки.

Тема 13 Формування основ ринкового господарства в Україні (90-ті р. XX ст. - поч. XXI ст.)

1. Проблеми, пов'язані із реструктуризацією економіки України.

2. Основні етапи ринкової трансформації економіки України.

3. Розвиток української економічної думки в умовах ринкової трансформації.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте стан економіки України на поч. 90-х XX ст.

2. Назвіть основні основних напрямки становлення ринку у вітчизняній економіці.

3. Назвіть етапи, що відокремлюють при аналізі економічної політики держави та результативності ринкової трансформації в Україні?

4. Які основні характеристики притаманні першому етапу ринкової трансформації?

5. Визначте основні характеристики, притаманні другому етапу ринкової трансформації економіки України?

6. Які чинники обумовили фінансово-економічну кризу в Україні наприкінці 2008 р.?

7. Які шляхи переходу від директивно-планової економіки до ринкової економіки були запропоновані у теоретичних дослідженнях?

8. Проаналізуйте основні напрями, які визначають розвиток сучасної теоретичної економічної науки?

Тести для самоконтролю

1. Основою функціонування промислового сектору радянської України був:

- а) харчовий комплекс;
- б) воєнно-промисловий комплекс (ВПК)
- в) сектор послуг;
- г) переробний комплекс.

2. До проблем, які визначали передумови та особливості трансформаційних процесів та вплинули на формування засад національної ринкової системи України, належать:

- а) низька питома вага продукції, що вироблялася для кінцевого споживання;
- б) високий рівень монополізації економіки;
- в) значні структурні диспропорції;
- г) всі названі проблеми.

3. До основних напрямків становлення ринку належать:

- а) лібералізація економіки;
- б) структурні перетворення;
- в) інституціональні перетворення.
- г) всі названі напрями.

4. Системна криза та трансформаційна рецесія, що завершилася досягненням економічної стабілізації в економіці України мали місце :

- а) у 90-і рр. XX ст.;
- б) на поч. XXI ст.;
- в) на протязі всього XX ст.;
- г) на поч. XX ст.

5. Уперше ознаки економічної стабілізації проявилися в період ринкової трансформації України:

- а) у 80-і рр. XX ст.;
- б) на поч. XXI ст.;
- в) у 1999 р.;

г) на поч. XX ст.

6. Національну валюту – гривню було введено в обіг:

а) у 1996р.;

б) на поч. XXI ст.;

в) у 1999 р.;

г) на поч. XX ст.

7. Україна стає членом Міжнародного Валютного Фонду (МВФ)у:

а) 2002 р.;

б) 1992 р.;

в) 1982р.;

г) 1945 р.

8. Економічна політика другого етапу (2000 - 2008) ринкової трансформації України визначалася як:

а) спокійний лібералізм і виважене державництво ("лібералізму - скільки можливо, держави - скільки необхідно");

б) стихійний монетаризм;

в) меркантилізм;

г) утопічний соціалізм.

9. До основних характеристик другого етапу (2000 - 2008) ринкової трансформації України не належить:

а) уповільнення темпів економічного зростання;

б) припинення економічного зростання;

в) прискорення темпів економічного зростання;

г) збільшення реального ВВП.

10. Економічна криза, яка почала проявляти себе в економіці країни ще на початку 2008 р.:

а) мала виключно зовнішнє походження;

б) обумовлена суто внутрішніми факторами;

в) мала зовнішнє походження (була частиною світової економічної кризи), але посилювалася дією внутрішніх факторів;

г) не торкнулася інших країн.

Рекомендовані джерела інформації

1. Болотіна Є. Економічна історія. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
2. Борисенко В. Курс української історії. З найдавніших часів до ХХ ст. – К., 1996.
3. Голобуцький В. Економічна історія Української РСР. – К.: Вища школа, 1970.
4. Горбачевська О.В., Хмелярчук М.І., Стасишин А.В. Історія економіки та економічної думки у логічних схемах: навч.посібник / О.В.Горбачевська, М.І.Хмелярчук, А.В.Стасишин; за ред. к.ек.н, доц. О.В.Горбачевської. - К.: УБС НБУ, 2013.- 526 с.
5. Грицак Я. Нарис історії України. – К., 1996.
6. Дерев'янків Т. Промисловий переворот на Україні. Питання теорії та історії. – К., 1975.
7. Економічна енциклопедія: У 3 т. — К.: Академія; Т.: ТАНГ, 2001.
8. Економічна історія України і світу: Підручник / Б. Лановик, М. Лазарович. – К., 2004.
9. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / за ред. проф. С. І. Архієреєва, доц. Н. Б Решетняк – Х.: НТУ «ХПІ», 2010. – 336 с.
10. Історія економіки та економічної думки: від ранніх цивілізацій до початку ХХст.: навч.посібн. / В.В. Козюк [та ін.]; за ред. В.В.Козюка, Л.А. Радіонової.– К.: Знання, 2011. –582с.
11. Історія економіки та економічної думки: ХХ –початок ХХІ ст.: навч.посібн. / В.В. Козюк [та ін.]; за ред. В.В.Козюка, Л.А. Радіонової.– К.: Знання, 2011. –582с.
12. Історія економічних вчень: Курс лекцій / За ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль: «Економічна думка», 2007.
13. Історія економічних вчень: Підручник / Л. Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко та ін. — К., 2001.
14. Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч / 3 ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2005.
15. Історія народного господарства Української РСР: У 3 т. – К.,1983 – 1987.

16. Калина А.В. Економічна історія. Навч. посібн. для дистанційного навчання. – К.: Університет «Україна», 2007.
17. Ковальчук В. М., Сарай М. І. Економічна думка минулого і сьогодення: Навч. посіб. — Т., 2000.
18. Корнійчук Л. Я. та ін. Історія економічних учень. Навч.-метод. посібник. – К.: КНЕУ, 2002.
19. Лановик Б., Матисякевич З., Матейко Р. Економічна історія України і світу: Підручник. – К., 2001.
20. Лановик Б, Лазарович М. Економічна історія: Курс лекцій. – К., 2003.
21. Мешко І. М. Історія економічних вчень. – К.: Вища школа, 1994.
22. Розвиток економічної думки ХХ ст.: лауреати Нобелівської премії в галузі економіки. Навч. посібн./ Укладач В. Соболев. – Чернівці: Рута, 2002.
23. Україна і світ: Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства: Навч. посібн. / За ред. Б.Д. Лановика. – К., 1994.
24. Шибасва Н.В. Історія економіки та економічної думки. Харків: «Міськдрук», 2015. 396 с.
25. Шибасва Н. В., Бабан Т. О., Ткаченко С.Є. Сучасні економічні теорії: Навчальний посібник. – Х.: ДБТУ, 2024. – 145 с.
26. Чухно, А.А. Сучасні економічні теорії: підручник / А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко; за ред. А. А. Чухна. - К.:Знання, 2007. - 514 с. - ISBN 966-556-551-7.
27. Фещенко, В. М. Методологічні аспекти сучасних досліджень історії економічної думки України / В. М. Фещенко // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - № 1 (43). - С. 14 - 21.
28. Фещенко, В. М. Монетаризм як теорія грошей та інструмент економічного розвитку / В. М. Фещенко // Фінансовий ринок України. - 2009. № 9. - С. 3 - 7.
29. Юхименко П. І. Економічна історія: Навч. посібн. – К.: Вікар, 2006.
30. Юхименко П., Леоненко П. Історія економічних учень. – К.: «Знання-Прес», 2002.

Навчальне видання

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Методичні вказівки
для семінарських занять та самостійної роботи студентів

Укладачі:

ТКАЧЕНКО Світлана Євгенівна
ШИБАЄВА Наталія Володимирівна

Формат 60х84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк.1,5.

Наклад пр.

ДБТУ

61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44